

Rengeteg a heverő anyag itthon és másutt is. Érintetlenül átvészelt az időket az Olosz-, Áprily-, Reményik-, Tompa-, Berde-levelezés, remek anyagok vannak a Makkai- és Bánffy-hagyatékban, a Krenner Miklóséban, kiadatlan Dsida prózai hagyatéka, a Kuncz-levelezés vagy a Tessitori Nóráé. De ezt a sort szaporíthatnám sokáig.

Még csak azt szeretném elmondani, mennyire örülök annak, hogy éppen a *Korunk* szerkesztősége tartotta érdemesnek a helikoni időket felvillantó kötet tárgyalását. Számomra ez nemcsak szimbolikus, de — hogy úgy mondjam — természetes.

Az erdélyi szellemiség kiemelkedő egyéniségének és ma is követendő példaképének Kuncz Aladárt érzem, aki megmaradásunk alapjának a minőséget tekintette, erdélyi és európai értelemben. Az alkotás és írás minőségét. Ezt a szellemiséget képviselte később írásban és életében Molter Károly is, akinek dolgozószobája falán békésen megfér a Bánffy Miklóstól kapott díszlevelv és Diamant Izsó ex librise. Akinek a lakásában a háborús pusztításkor éppúgy menedéket találtak Salamon Ernő kéziratái, mint a koronkai Tholdalagi-könyvtár régi könyvritkaságai. Így és ezért érzem én ezt a mostani találkozást — természetesnek.

SZABÓ ZSOLT

Magam mentsége

Tisztelt hallgatóság, kedves egybegyűltek!

Mindenekelőtt hadd köszönjem meg a *Korunk* szerkesztőségének, hogy e baráti kör nyilvánossága elé bocsátotta a gondozásomban megjelent *Benedek Elek irodalmi levelezése 1921—1929* első kötetét, amely a tavalyi kettős évforduló, az író születésének 120., halálának 50. évfordulója alkalmából látott napvilágot. A kötet ismertetése, értékelése nem tisztem, inkább az előmunkálatok közben fölmerült gondokról s a velük kapcsolatos töprengésekről számolnék be.

A romániai magyar irodalom felszabadulás előtti történetével foglalkozó számára rengeteg vesződséget okoz és mérhetetlen többletmunkát jelent az a tény, hogy a korszakkal foglalkozó, összefoglaló igényű tanulmányokhoz, folyóiratcikkekhez, könyvkiadók által igényelt előszavakhoz képest aránytalanul kevés a napi aprómunkára, elsőkézből vett adatokra támaszkodó közlemény. Hiányzik az az intézmény, amely a kutatók nemzedékeinek egymásra épülő munkáját tervszerűen össze tudná hangolni. Pedig éppen a Benedek Elek Emlékház avatóünnepségén hangzott el konkrét igény formájában egy olyan kutatóközpont létrehozása, amelynek feladata a romániai magyarság sajátosságaiból adódó problémák tanulmányozása lenne, s amely többek között irodalmi örökségünk szakszerű, tudományos feltárási feltételeit is képes volna megteremteni. A Kritérium Könyvkiadó igyekszik kielégíteni az ilyen irányú társadalmi elvárásokat, megpróbálva összehangolni, irányítani a szétszórtan folyó egyéni munkálatokat. Az irodalmi örökség számbavételénél maradván, elegendő utalnunk itt az Irodalmi Könyvkiadónál indult, immár közel két évtizedes *Romániai Magyar Írók* sorozatra, amely nemcsak eredeti művek újraközlését tűzte célul maga elé, hanem különböző dokumentumok, írói levelezések hozzáférhetővé tételét is. Így kerülhetett sor a marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság levelesládája és Gaál Gábor levelei után a ma terültre került két kötetre. Nem az elfogultság mondatja velem, de a Kritériumnak annyi más sikeres kiadványa mellett ezek is, nem sokkal megjelenésük után, már könyvritkasággá váltak, bizonyítva, hogy nemcsak a szakma szűk rétegeihez, de a széles olvasóközönséghez is szólnak az effajta publikációk.

Amint azt már a kötetben szóvá tettem, tisztában vagyok azzal, hogy az idestova tízeszázados gyűjtőmunkát csak lezárni lehet, befejezni semmiképpen. A háborús és egyéb pusztítások ellenére is gazdag a feltáratlan, de több-kevesebb utánajárással, szerencsével hozzáférhető irodalmi hagyaték, írói levelezés. Mert szinte mindegy, hogy köz- vagy magántulajdonban alusszák Csipkerózsika-álmukat ezek a hagyatékok vagy hagyaték-töredékek; egyformán nehéz hozzájuk férni, sokszor még hét pecsét és aláírás vagy a közbenjáró rokonok, ismerősök ajánlása sem elegendő ahhoz, hogy az ember kézbe vehessen egy-egy levelet. Hol vagyunk még

(vagy már?) attól, hogy a kutató az összegyűjtött anyagban intézményes keretek között búvárkodhatik, keresse a letűnt korok minél szavahihetőbb tanúit. Ehelyett kívülállók: újságírók, tanárok, nyugdíjasok vagy mint magam, könyvtárosok kon-tárkodunk bele az irodalomtörténetészek munkájába [...].

A dolgok természetéből eredően a most bemutatott kötetek tulajdonképpen gyorsfényképek, itt és most, adott területi és egyéb megszorításokkal közölt dokumentumok, amelyek kiindulópontjául szolgálhatnak a további kutatásoknak, új kérdésmegfogalmazásoknak és a kérdések termékeny továbbgondolásának. Nyilvánvalóan nem helyettesítik, nem helyettesíthetik, sőt sürgetik az értékelést, az összefoglalást, a felszabadulást megelőző korszak irodalomtörténeti szintézisét. A mi feladatunk nem is lehet más, csupán annyi, hogy igyekezzünk a közreadott levelekkel kapcsolatos kérdéseket minél körültekintőbben tisztázni, kiigazítani a beidegződött téves adatokat, s esetleg olyan belső összefüggésekre is rávilágítani, amelyeket az eddigi irodalomtörténeti értékelések figyelmen kívül hagytak. Sokakat megkísértenek még ma is a kései szépirói visszaemlékezések, amelyek az időbeli távolság miatt érthetően torzult vagy szándékosan torzított adatokat is tartalmaznak. Tulajdonképpen ez a felismerés serkentett munkára az itt közreadott levelek összegyűjtésében. Ezelőtt tizenegy évvel, utolsó éves egyetemistaként kerültem közelebbi kapcsolatba a kérdéskörrel, amikor Balogh Edgár biztatására a kolozsvári *Vasárnapi Újság* történetét választottam államvizsgadolozatom tárgyául. Akkor bukkantam rá a Lengyel Tamás-féle hagyatékra egy utazotásukában, amely erdélyi és magyarországi írók leveleit tartalmazta Benedek Elekhez. Főképpen a Kós Károly és a Szentimrei Jenő leveleiből kiindulva folytattam aztán a kutatást, s bizonyosodtam meg arról, hogy a romániai magyar irodalom történetének kutatói figyelmen kívül hagytak egy igen fontos láncszemet, amely a kezdeti fellángolást, a *Napkeletet* összekötötte a korszak legfontosabb irodalmi intézményével és írói csoportosulásával, az Erdélyi Szépműves Céhvel, illetve a Helikonnal. Ez a láncszem a *Keleti Újság* köré csoportosult radikális értelmiségieknek a nép, a falun élő lakosság felé tájékozódó csoportja volt, amely létrehozta a Kalákát, majd a Haladást: Kós Károly, Nyíró József, Paál Árpád, Szentimrei Jenő és Zágony István. Ez a csoport tartotta maga fölé pajzsként, maga elé zászlóul Benedek Elekét, az ő révükön kapcsolódott be az itteni irodalmi életbe a kisbaconi magányába visszatérni vágyó író, és vállalta azt a szerepet, amelyet az új történelmi helyzet elé került magyarság kiosztott rá, beleépítve magát abba az irodalomba, amely szülőföldjéből sarjadt ki.

A Benedek Elekhez írott levelek alapján indultam el; a feladók hagyatéka után kutatva sikerült összegyűjteni a félezernyi levelet, amelyet aztán a Kriterion Könyvkiadóval kötött megegyezés szerint két kötetben teszünk közzé, felezőhatárként véve a *Vasárnapi Újság* bukását, amely időben is szinte középre esik az 1921—1929-es periódusnak. Tartalmazza ez az első kötet, egyetlen kivételével, mindazokat a leveleket, amelyeket a kötet lezárásának időpontjáig, 1978. december 31-ig sikerült „fölhajtanom“. A kiadóval kötött megállapodás szerint a második része a levelezésnek 1982-ben lát majd napvilágot, s abba bekerülhetnek még az időközben felbukkant levelek is. Minthogy a kiadóról volt szó, hadd köszönjem meg a *Korunk* baráti körének nyilvánosságáért is Dávid Gyulának, a kötet kiadói szerkesztőjének fáradozásait, mert neki tetemes része van benne, hogy ilyen szinten sikerült tető alá hozni. Problémaérzékenységgel és rákérdezéseivel sokat segített abban, hogy — hitem szerint — nemcsak a hazai magyar irodalom kérdései iránt érdeklődő nagyközönség, de a szűkebb szakma is haszonnal forgatja majd a könyvet.

Végül pedig arra kérem a kedves hallgatóságot, hogy olvassa Benedek Elek levelezését olyan szeretettel, mint amilyennel én bibelődtem vele; ha tudomása van valakinek a jelenlevők közül olyan valóságos vagy lehetséges levéllelőhelyekről, amelyek a figyelmemet elkerülték, szóljon; és azok is szóljanak, akik tárgyi tévedést, pontatlanságot vagy egyéb hibát, hiányosságot találtak, hogy a második kötetben még helyesbíthessek.

Köszönöm, hogy eljöttek! Köszönöm, hogy meghallgattak!